

dijo *mentalités*. Dokumenti zgodovinarju služijo kot vir, ki mu razkriva ali skriva zgodbo, njegova naloga pa je, da jih previdno in pravilno interpretira ter bralcem odstre tančico skrivnosti o življenju ljudi več stoletij pred njim.

Knjigo lahko štejmo pod strokovno literaturo in bo zanimiva predvsem študentom zgodovine, zgodovinarjem in bralcem, ki jih ta tematika zares zanima in iščejo poglobljeno zgodovinsko znanje.

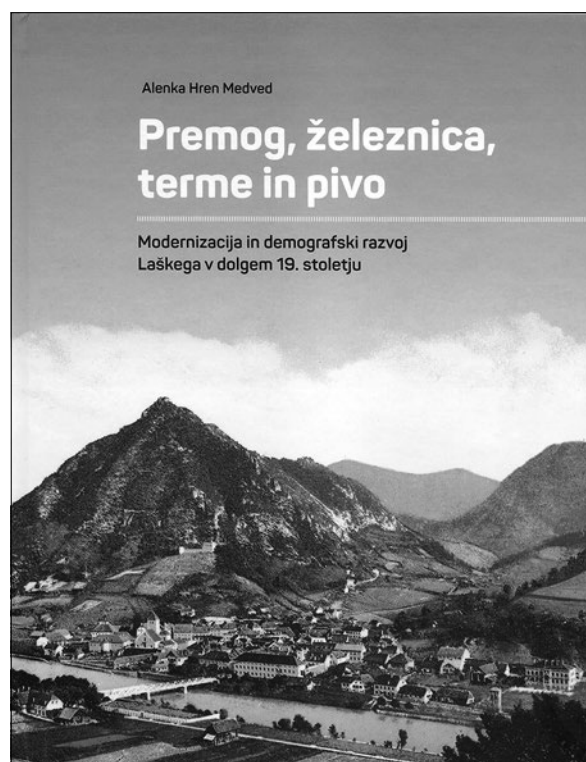
Navadnega bralca bosta verjetno pritegnili in nenaadne tudi šokirali le prvi dve poglavji, potem pa je velika verjetnost, da bo knjigo odložil, preden jo bo do konca prebral. Naslov dela, ki vzbuja obenem zgražanje in zanimanje, pritegne tudi nestrokovno občinstvo k branju strokovne literature, kar spet ni slabo. Tako se bo morda kdo navdušil nad zgodovino, če se mu ta le ne bo (znova) zamerila in bo vztrajal pri branju knjige od tretjega poglavja dalje.

Julija Šuligoj

Laščani pod mikroskopom

Alenka Hren Medved, *Premog, železnica, terme in pivo: modernizacija in demografski razvoj Laškega v dolgem 19. stoletju*; Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2021. 215 strani.

V središču zanimanja študije Alenke Hren Medved, zgodovinarke, zaposlene na Domoznanskem oddelku Osrednje knjižnice Celje, je človek. Posamezniku in družini v Laškem in okolici v »dolgem« 19. stoletju se je namreč posvetila s pomočjo širokega nabora virov – zlasti različnih statističnih pomagala in matičnih knjig. S skrbnim študijem tega gradiva in izdatno mero pozitivne raziskovalne radovednosti je skušala umestiti modernizacijo Laškega v evropski okvir ter opisati demografski razvoj Laškega iz polagrarne v urbano naselbino. Pomembni dejavniki tega procesa so bili premog, železnica, zdravilišče (oziroma turizem) in pivovarstvo, ki so laškemu trgu in bližnji okolici (vasem Debro, Šmihel, Strmca, Kuretno, Sp. Rečica in Marija Gradec, ki jih avtorica obravnava v svoji knjigi) priskrbeli nepogrešljiv razvojni impulz, brez katerega bi Laško doživelo usodo številnih manjših štajerskih trgov, ki jih je modernizacija obšla in jih pustila na obrobju razvoja in obstoja. O vsem tem nas avtorica pouči v razumljivem in primerno dolgem uvodu, nato pa se posveti jedru svoje raziskave, v kateri pa vedno znova najdemo reference na stvari, ki jih je omenila že v uvodnem

splošno zgodovinskem pregledu, zato ga nikakor ne gre spregledati.

Kdorkoli se je kdaj srečal s statističnimi letopisi, popisi prebivalstva in raznovrstnimi matičnimi knjigami vé, da gre za (na prvi pogled) skoraj nepregledno suhoparno zmešnjavo števil, podatkov in imen, ki nam na hitro ne povedo prav veliko. Tovrstni viri spregovorijo šele, ko jim postavimo »prava vprašanja« in se z njimi dovolj dolgo ukvarjamo. Treba je povedati, da je oboje avtorici nad vse uspelo. Sad njenega dela je namreč obsežna in zanimiva analiza matičnih knjig, zapisnikov duš

(statusov animarum) ter objavljenih statističnih in demografskih pregledov, ki pripoveduje zgodbo o generacijah Laščanov in okoličanov v 19. stoletju. Z interpretacijo in kontekstualizacijo mukotrpno zbrane poplave podatkov se »pravo« zgodovinarjevo delo namreč šele začne. Povezava drobcev in serij podatkov v bolj ali manj razumljivo in berljivo vsebino je namreč tisto, kar naj bi kronalo dolgotrajno ukvarjanje z viri. Šele v primerni projekciji je moč v obilju informacij uzreti določen trend, identificirati nemara komaj opazne prelomnice ter vse skupaj umestiti v širši okvir. Laško z okolico je prav zaradi v uvodu omenjenih posebnosti (lega ob železnici, razvoj zdravilišča, množica premogovnikov, a skoraj popolnoma agrarna okolica) zelo zanimiv laboratorij za preizkus znanih dognanj o demografiji in zgodovini primerljivih naselij. V perspektivi vpliva naravnih in družbenih dejavnikov (lakote, vojn, bolezni, družbenih in religioznih norm) lahko po avtoričini zaslugi spremljamo razvoj Laškega v cvetoč, privlačen in razvit trg ob perspektivni komunikaciji (železnici) z nastavki razvoja (sekundarnih in terciarnih dejavnosti) za prihodnje – 20. stoletje. Nekako spotoma nas avtorica seznanja s trendi rojevanja in sklepanja zakonskih zvez, številom nezakonskih otrok ter strukturo družin in gospodinjstev na območju, ki ga obravnava. Faktografske podatke zna posladiti z izleti v etnologijo, zgodovino vsakdanjega življenja ali v predstavnih in normativnih okvir razmišljanja tedanjih ljudi. Stolpci in izrezi s svojimi anomalijami skrivajo prepovedi spolnosti v določenem obdobju leta, načrtno spočenje in rojevanje otrok v času, ko se materina odsotnost v delovnem ciklu kmetije čim manj pozna; spočetja nezakonskih otrok pogosto sovpadajo z večjimi skupinskimi opravili, ki pomenijo priložnost za tesnejše stike voljnih posameznikov ipd. Poroke so bile v prvi vrsti razumsko družbenoekonomsko dejanje in šele nato (če sploh) stvar ljubezni in privlačnosti. V za-

prtih in majhnih komunah je bil uvoz »tuje krvi« nujen za ohranitev in obstoj skupnosti. Otroci so bili v prvi vrsti investicija – v bodočo delovno silo in obet za varno in preskrbljeno starost. Prebivalstvo so regulirale lakote, vojne in številne bolezni, ki so pustošile v naših krajih, rojstva pa je omejila tudi industrializacija in modernizacija družbe.

Vse to je z manjšimi odstopanji moč zapisati za večino naših mest in trgov, v primeru Laškega in okolice pa so poslej splošne ugotovitve podprte tudi z natančnimi podatki. Laški trg je morda ubral le malo bolj nekonvencionalno pot – ta se je začela že konec 18. stoletja, ko so začeli izkoriščati številne premogovnike v okolici, nadaljevala leta 1825 z ustanovitvijo Geyerjeve pivovarne in velikim požarom leta 1840, ki je pomenil prelomnico v urbanizaciji trga. Konec 40. let istega stoletja je Laško dočakalo železnico in po letu 1850 doživelo intenzivnejše priseljevanje. Trg, ki je bil svoj čas sedež gospostva, okraja, deželskega sodišča, okrajnega glavarstva, okrajnega sodišča in občine se je v poznem 19. stoletju ujel tudi v za slovensko Štajersko značilna slovensko-nemška nasprotja, ki se odražajo tudi v (ne)natančnosti popisnih podatkov o občevalnem jeziku ter iz drugih štajerskih trgov in mest znano delitev na nemški trg in slovensko okolico. Malce ga od drugih naselbin loči le kak zgodnejši modernizacijski preblisk, kakor je bila denimo zgodnja elektrifikacija (trg 1906, zdravilišče že 1885).

Delo Alenke Hren Medved zaključuje krajše, manj numerično in bolj »zgodbarsko« poglavje o posameznih trških in okoliških družinah, v katerem nam avtorica učinkovito razkrije, da se za vsako številko, vsakim podatkom skriva posameznik in njegova usoda, vdelana v mozaik preteklosti Laškega in okoliških naselij. Ta mozaik pa je s pričujočo knjigo precej popolnejši.

Aleksander Žižek